

TIJORAT BANKLARIDA BANK BIZNES EKOTIZIMLARINING XORIJ TAJRIBASI

FOREIGN EXPERIENCE OF BANK BUSINESS ECOSYSTEMS IN COMMERCIAL BANKS

¹Shoymardonov
Orziqul Jo'ra o'g'li

¹Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti mustaqil izlanuvchisi

Annotatsiya Abstract

Uzb. - Ushbu maqolada banklarda biznes ekotizimlarning vujudga kelishi hamda mamlakatimiz tijorat banklarida biznes ekotizimini joriy etish jarayonlari yoritib berilgan. Ekotizim doirasida bank xizmat ko'rsatish samaradorligini oshirish yo'llari, bank biznes ekotizimining mohiyati, rivojlanish tarixi hamda tijorat banklarida biznes ekotizimining afzalliklari va rivojlantirish istiqbollarini takomillashtirish masalalari ko'rib chiqilgan. Xususan, maqolada innovatsiyalarni joriy etish asosida tijorat banklarida biznes ekotizimi faoliyati samaradorligini oshirishdagi mavjud muammolar hamda ularni bartaraf etish bo'yicha muallifning tavsiyaviy yondashuvlari va takliflari keltirilgan. Shuningdek, bank ekotizimlarida vujudga kelgan muammolar va ularning yechimlari yuzasidan tavsiyalar berilgan.

Eng. - This article describes the emergence of business ecosystems in banks and the processes of introducing a business ecosystem in commercial banks of our country. It discusses ways to improve the efficiency of banking services within the ecosystem, the essence of the banking business ecosystem, its history of development, and the prospects for improving the development of the advantages of the business ecosystem in commercial banks. In particular, the article presents existing problems in increasing the efficiency of the business ecosystem in commercial banks based on the introduction of innovations, as well as the author's recommended approaches and proposals for their elimination. It also provides recommendations on the problems that have arisen in banking ecosystems and their solutions.

Kalit so'zlar: Keywords:

❖ *tijorat banki, innovatsiya, raqamli biznes, ekotizim, innovatsion xizmatlar, yangi xizmat turlari, bank biznesi ekotizimlari.*
❖ *commercial banking, innovation, digital business, ecosystem, innovative services, new types of services, banking business ecosystems.*

Kirish.

Bugungi kunda dunyo bankchilik amaliyoti rivojlanib bormoqda. Xususan, bank biznes ekotizimlari raqamli texnologiyalar asosida takomillashib bormoqda. Jahon Banki guruhining bir qancha tashabbuslari soha rivijiga katta xissa qo'shmoqda. Shulardan bibr

bu rivojlanish uchun identifikatsiya (Identification for Development Initiative - ID4D) tashabbusi turli sohalardagi global bilim va tajribadan foydalangan holda mamlakatlarga barqaror rivojlanish maqsadlariga erishish uchun raqamli identifikatsiya (Identification - ID)

tizimlarining transformatsion salohiyatini ro'yobga chiqarishda yordam beradi. U Jahon Banki Guruhi bo'ylab raqamli transformatsiya, ijtimoiy himoya, sog'liqni saqlash, moliyaviy inklyuziya, qishloq xo'jaligi, boshqaruv, gender, huquqiy masalalar va tadqiqotlar bo'yicha ishlaydigan bo'limlar orqali faoliyat yuritadi. ID4D missiyasi shaxsiy identifikatsiya va fuqarolik ro'yxatga olish (CR) tizimlarining inklyuzivligi, dizayni va boshqaruvini yaxshilash orqali barcha odamlarga xizmatlardan foydalanish va huquqlarini amalga oshirish imkonini yaratishdir. ID4D buni uchta ustun orqali amalga oshiradi:

1. Bilim bo'shliqlarini to'ldirish uchun fikr yetakchiligi va tahlil;
2. Yaxshi amaliyotlarni kengaytirish uchun global yig'ilishlar va tarmoqlar;
3. Ishonchli, inklyuziv va mas'uliyatli ID va fuqarolik ro'yxatga olish tizimlarini joriy etishni qo'llab-quvvatlash uchun mamlakat va mintaqaviy chora-tadbirlar.

Mavzuga oid adabiyotlar sharhi.

Professor Dirk Schoenmaker xalqaro bank tizimlari va banklarning globallashuvi bo'yicha tadqiqotlar olib borgan. Unga ko'ra, zamonaviy tijorat banklari raqamli texnologiyalar asosida biznes ekotizim yaratishi orqali xalqaro moliyaviy integratsiyani kuchaytiradi. Olim bank ekotizimlari mijozlarga yagona platformada turli moliyaviy va nomoliyaviy xizmatlarni taqdim etishini ta'kidlaydi. Shuningdek, u banklarning innovatsion hamkorlik modeli iqtisodiy samaradorlikni oshirishini qayd etadi. Professorning fikricha, bank ekotizimlari xalqaro savdo va investitsiyalar oqimini jadallashtiradi. Shu bilan birga, fintech kompaniyalar bilan hamkorlik banklarning raqobatbardoshligini oshiradi [1]. U banklarning raqamli transformatsiyasi kelajak bank biznesining asosiy yo'nalishi ekanini e'tirof etadi.

Professor Stijn Claessens xorijiy banklarning mahalliy bank tizimlariga ta'siri

bo'yicha ilmiy ishlari bilan mashhur. U bank biznes ekotizimlari orqali xizmatlar sifati va bank samaradorligi oshirishini ta'kidlaydi. Olimning fikriga ko'ra, xalqaro banklar yangi texnologiyalarni olib kirishi natijasida mahalliy tijorat banklari innovatsion rivojlanishga majbur bo'ladi. Shuningdek, u bank ekotizimlarida raqamli platformalar va mijozga yo'naltirilgan xizmatlar ustuvor ahamiyatga ega ekanini qayd etadi. Professor banklarning fintech va elektron xizmatlar bilan integratsiyasini zamonaviy bank modelining muhim qismi deb hisoblaydi. Uning tadqiqotlarida banklararo raqobat xizmatlar diversifikatsiyasini kuchaytirishi ko'rsatilgan [2]. Natijada, mijozlarga qulay va tezkor xizmat ko'rsatish tizimi shakllanadi.

Professor Harry Huizinga bank tizimlarining xalqaro integratsiyasi va xorijiy banklarning iqtisodiy ta'sirini o'rganadi. Unga ko'ra, bank biznes ekotizimlari moliyaviy xizmatlarning ko'lamini kengaytiradi hamda bank va mijoz o'rtasidagi aloqalarni mustahkamlaydi. Olim banklar elektron platformalar orqali kredit, sug'urta, investitsiya va to'lov xizmatlarini yagona tizimda birlashtirishi kerakligini ta'kidlaydi. Shuningdek, u bank ekotizimlarining iqtisodiy barqarorlikka ijobiy ta'sirini qayd etadi. Professorning fikricha, xorijiy bank tajribasi mahalliy banklarning boshqaruv sifatini oshiradi. Banklarning texnologik moslashuvi esa moliyaviy xavflarni kamaytiradi [3]. U raqamli bank xizmatlari kelajakdagi bank raqobatining asosiy omiliga aylanishini aytadi.

Professor Dan Luo Xitoy bank sektorida xorijiy banklarning kirib kelishi bo'yicha ilmiy tadqiqot olib borgan. U bank biznes ekotizimlari bank samaradorligini oshirishda muhim vosita ekanini ta'kidlaydi. Olimning fikricha, xorijiy banklarning innovatsion tajribasi mahalliy banklarga yangi bilim va texnologiyalarni olib kiradi. Bu esa banklarning daromadlilikini oshiradi va xizmat ko'rsatish sifatini yaxshilaydi. Professor raqamli xizmatlar orqali banklarning noan'anaviy

daromadlari ortishini qayd etgan [4]. Uning tadqiqotida fintech integratsiyasi va filial tarmoqlarining kengayishi bank tizimini modernizatsiya qilishi ko'rsatiladi. Shu sababli, bank ekotizimlari zamonaviy tijorat banklarining strategik rivojlanish modeli sifatida baholanadi.

Professor Wenxuan Hou tijorat banklarining raqobatbardoshligi va innovatsion boshqaruvi bo'yicha izlanishlar olib borgan. Unga ko'ra, bank biznes ekotizimlari bank xizmatlarini mijoz ehtiyojiga mos ravishda rivojlantirish imkonini beradi. Olim raqamli texnologiyalar asosida shakllangan bank platformalari xizmat tezkorligini oshirishini ta'kidlaydi. Shuningdek, u xorijiy banklarning tajribasi mahalliy banklarda risk-menejment tizimini takomillashtirishini qayd etadi. Professor bank ekotizimlarida sun'iy intellekt va Big Data texnologiyalaridan foydalanish samaradorlikni oshirishini aytadi [5]. Uning fikricha, banklar innovatsion hamkorlik orqali bozordagi o'rnini mustahkamlaydi. Natijada bank tizimida barqaror va raqobatbardosh muhit shakllanadi.

Professorlar Zhang J., Malikov E. AQSh tijorat banklarining innovatsion faoliyati va xizmatlar diversifikatsiyasi bo'yicha tadqiqotlar olib borgan. U bank biznes ekotizimlari orqali banklarning an'anaviy faoliyatdan tashqari yangi xizmat turlarini rivojlantirishini ta'kidlaydi. Olimning fikriga ko'ra, raqamli platformalar banklarga qo'shimcha daromad manbalarini yaratadi. Shuningdek, u bank ekotizimlarida off-balance xizmatlarning iqtisodiy samaradorligi yuqori ekanini qayd etadi. Professor banklarning fintech bilan integratsiyasi mijozlarga kompleks xizmat ko'rsatishni kuchaytirishini aytadi [6]. Uning tadqiqotlarida innovatsion bank xizmatlari banklarning uzoq muddatli barqarorligini oshirishi ko'rsatilgan. Shu sababli, bank biznes ekotizimlari zamonaviy bank boshqaruvining eng muhim yo'nalishlaridan biri sifatida baholanadi.

Tadqiqot metodologiyasi.

Ushbu maqolani tayyorlashda me'yoriy-huquqiy hujjatlar, foydalanilgan adabiyotlar va internet ma'lumotlari rasmiyligi, undagi iqtisodchi olimlarning mavzuga oid ilmiy-nazariy qarashlarining qiyosiy va tanqidiy tahlil qilingan. Mavzuni o'rganish davomida umumiy iqtisodiy usullar bilan bir qatorda tizimli tahlil, umumlashtirish, abstrakt-mantiqiy fikrlash, statistik usullaridan foydalanilgan.

Tahlil va natijalar muhokamasi.

Har qanday turdagi banklar uchun mos keladigan "aniqlik vositalari to'plami" strategiyani to'rtta asosiy o'lchov bo'yicha qayta ko'rib chiqadi:

1. Texnologiya: eng katta ta'sirga ega texnologiyalarga asoslanadi yani agentiv va gen AI doirasida ham aniqlik bilan e'tibor qaratish, ish jarayonlari, mijozlar bilan aloqalar yoki biznes modellari yaxshilanmaydigan investitsiyalarni esa bosqichma-bosqich qisqartirish;

2. Yangi iste'molchilarni topish: keng segmentatsiyadan individualizatsiyaga (yagona mijoz segmenti) o'tish, ishonch pasayotgan davrda ishonchni qozonadigan, ma'lumotlarga asoslangan gipersonallangan mahsulotlar va xizmatlarga kirishni ta'minlash;

3. Kapital samaradorligini oshirish: keng ko'lamli qayta taqsimlashdan mikro darajadagi balans intizomiga o'tish mahsulotma-mahsulot, mijozma-mijoz, hattoki individual xavf-og'irlik bo'yicha aktivlargacha ushlab qolingani kapitalni ko'proq daromad keltiradigan sohalarga yo'naltirish;

4. Maqsadli M&A: hajm uchun songa ega bo'lishdan aniqlikka o'tish, mijozlar joylashuv geografiasida qamrovni kengaytiradigan yoki maxsus sohada alohida imkoniyatlar olib keladigan bitimlarni amalga oshirish.

Sun'iy intellekt davrida hatto kichik banklar ham strategiyaning har bir o'lchoviga aniqlikni singdirish orqali nisbatan katta foydaga erisha oladi. Agentik va gen AI hali erta bosqichda bo'lgani sababli, bu texnologiyalar

daromadga haqiqiy ta'sir ko'rsatadigan joylarni aniqlash uchun operatsiyalar aniqligidan foydalanish zarur.

AI bank sohasida joriy etilganda, u ma'lum xarajat toifalarida yalpi xarajatlarni 70 foizgacha kamaytirishi mumkin. Ammo bu tejashlar texnologiya xarajatlarining oshishi tufayli qisman bekor qilinadi, shuning uchun banklarning umumiy xarajatlari bazasiga sof ta'sir 15-20 foizgacha kamayish kutilmoqda. Ushbu tejashlarning ta'siri, albatta, quvonarli bo'lsa-da, uzoq davom etmaydi. Oldingi innovatsiyalarda bo'lgani kabi, raqobat banklarning foydalarini kamaytiradi va vaqt o'tishi bilan foydalarning aksariyati mijozlarga yo'naltiriladi.

Uzoq muddatda sun'iy intellekt banklarning rentabelligini kamaytirishi mumkin, chunki iste'molchilar moliyaviy imkoniyatlarini optimallashtirish uchun sun'iy intellekt agentlaridan muntazam foydalanishni boshlaydilar (masalan, omonatlarini avtomatik ravishda yuqori daromadli hisoblarga o'tkazish), bu esa mijozlarning passivligini kamaytirib, soha iqtisodiyotini qayta shakllantiradi.

Uchinchi tomon agentlaridan keladigan tahdid sezilarli bo'lishi mumkin. Agar banklar o'z biznes-modellarini moslashtirish uchun qayta ko'rib chiqmasa, keyingi o'n yil ichida global miqyosda bank foyda zaxiralari 170 milliard dollar yoki 9 foizga kamayishi mumkin. Bu o'rtacha moddiy kapital bo'yicha rentabellikni (Return on Tangible Equity - ROTE) bir-ikki foiz punktga pasaytirishi va ko'plab banklarni ularning kapital xarajatlardan past darajaga tushirishi mumkin.

Ammo ta'sirlar barchaga birdek bo'lmasligi mumkin. Sun'iy intellekt ustunliklaridan foydalanib modellarning yangi turini yaratib bank ROTE ko'rsatkichini to'rt foizgacha oshirishi mumkin. Sun'iy intellekt mijozlar va banklar o'rtasidagi o'zaro munosabatlarni tubdan o'zgartirmoqda, ayniqsa yosh avlod vakillari orasida uzluksiz,

gippersonallashtirilgan tajribalarga bo'lgan kutilmalarni oshirmoqda. Mijozlar kelgusida banklarni raqamli, kamroq sodiq va moliyaviy xizmat ko'rsatuvchi provayderlarni tanlashadi. Dastlabki tanlov to'plamiga kiritilgan banklar muvaffaqiyatga erishish uchun eng yaxshi pozitsiyada bo'ladi.

Transformatsiya sun'iy intellekt va mobil texnologiyalar tufayli amalga oshirildi. Ko'pchilik iste'molchilar allaqachon umumiy sun'iy intellektdan foydalanmoqda va banklaridan ham ushbu vositalarni taqdim etishni kutmoqda, shu bilan birga mobil ilovalar endi eng keng tarqalgan bank kanali hisoblanadi. Sun'iy intellektga asoslangan tahliliy ma'lumotlarni mobil ilovaga yo'naltirilgan, shaxsiylashtirilgan tajribalarga integratsiya qilgan, raqamli qulaylikni insoniy aloqa bilan uyg'unlashtirgan banklar mijozlar bilan o'zaro aloqalarning navbatdagi davrini belgilaydi deb aytishimiz uchun asoslar yetarli.

Muvaffaqiyatga erishish uchun banklar mijozlarning e'tiborini egallashi, muloqot eshigi sifatida mobil ilovalarni qabul qilishi va raqobatchilar ustunlikni qo'lga kiritishidan oldin mijozlarga sun'iy intellektni joriy etishi kerak. Vaqt sinovidan o'tgan an'anaviy strategiyalarga va hajm ortidan quvishga odatlangan banklar uchun aniqlikni joriy etish oson bo'lmaydi, lekin qat'iyat bilan harakat qilgan banklar katta foyda olishlari mumkin. Sun'iy intellektga asoslangan aniqlikning yangi davrida rahbarlik hajmda emas e'tiborda bo'ladi.

"2024-yilda global bank sektori orqali vositachilik qilingan mablag'lar 426 trillion dollarga yetib, bu global nominal YaIMning deyarli to'rt barobari bo'lib, tarixiy yuqori ko'rsatkichdir. Banklar tomonidan yaratilgan zaxiralar chiqarilgandan keyingi umumiy daromad rekord 5,5 trillion dollarni tashkil etdi, kreditlar, omonatlar va boshqarilayotgan aktivlardan tushgan daromadlarning o'lchovi esa rekord 4,1 trillion dollar darajasiga chiqdi" [7].

Global bank sektori 2024-yilda sof

daromad bo'yicha rekord 1,2 trillion dollar bu boshqa har qanday sanoatdan ko'p, uning ROE esa 10,3 foizga yetib, 20 yildagi eng yuqori ko'rsatkich bo'ldi, garchi bu hali ham aktsiyadorlik kapitali narxidan deyarli yuqori bo'lsa ham. Banklar makroiqtisodiy omillar, kuchaygan raqobat va ehtimol eng muhimi – sun'iy intellekt sohasidagi yutuqlar tufayli tub o'zgarishlarga duch kelmoqda; bu esa ko'pchilik banklarning rentabelligini pasaytirishi kutilmoqda.

Banklarning so'nggi faoliyati qulay sharoitlar tufayli rag'batlandi global boylik tsiklidagi cho'qqi, yuqori foiz stavkalari tufayli odatdagidan kuchli daromad marjalari va past xavf xarajatlari biroq bu qulay omillar asta-sekin so'nmoqda. Keyingi o'sish egri chizig'ini ushlab uchun banklar an'anaviy yondashuvlardan murakkab sharoitlarda qiymat yaratuvchi aniq strategiyalarga o'tishi kerak. So'nggi bir necha yildan so'ng, bank sektori o'rtacha ko'rsatkichlarga qaytishni boshdan kechirishi mumkin, ya'ni o'sish sekinlashadi va rentabellikka bosim ortadi. Albatta, makroiqtisodiy, texnologik va tartibga solish natijalariga qarab turli stsenariylar kuzatilishi mumkin.

Xorijiy amaliyot tahlilidan so'ng mamlakatimizda amalga oshirilayotgan bank tizimidagi o'zgarishlarni tahlil qilamiz. 2026-yil 1-apreldan alkogol va tamaki mahsulotlari, yoqilg'i hamda 25 mln. so'mdan oshadigan tovar va xizmatlar uchun to'lovlarni faqat naqdsiz shaklda amalga oshirish tartibi joriy etilgan. Shu orqali naqdsiz hisob-kitoblar hajmi sezilarli darajada oshgan. Masalan, mart oyida yoqilg'i sotish bo'yicha kunlik o'rtacha tushum 102,7 mlrd. so'm bo'lgan bo'lsa, aprelning 1-22 kunlarida bu ko'rsatkich 113 mlrd. so'mga yetgan va 10 foiz o'sish qayd etilgan.

Ayni paytda aholi tomonidan o'zlarini bank kartalari o'rtasida pul o'tkazishda komissiya olinayotgani bo'yicha xizmat turidan foydalanishda turli xil noroziliklar uchramoqda. Hozirda 21 ta bank o'z

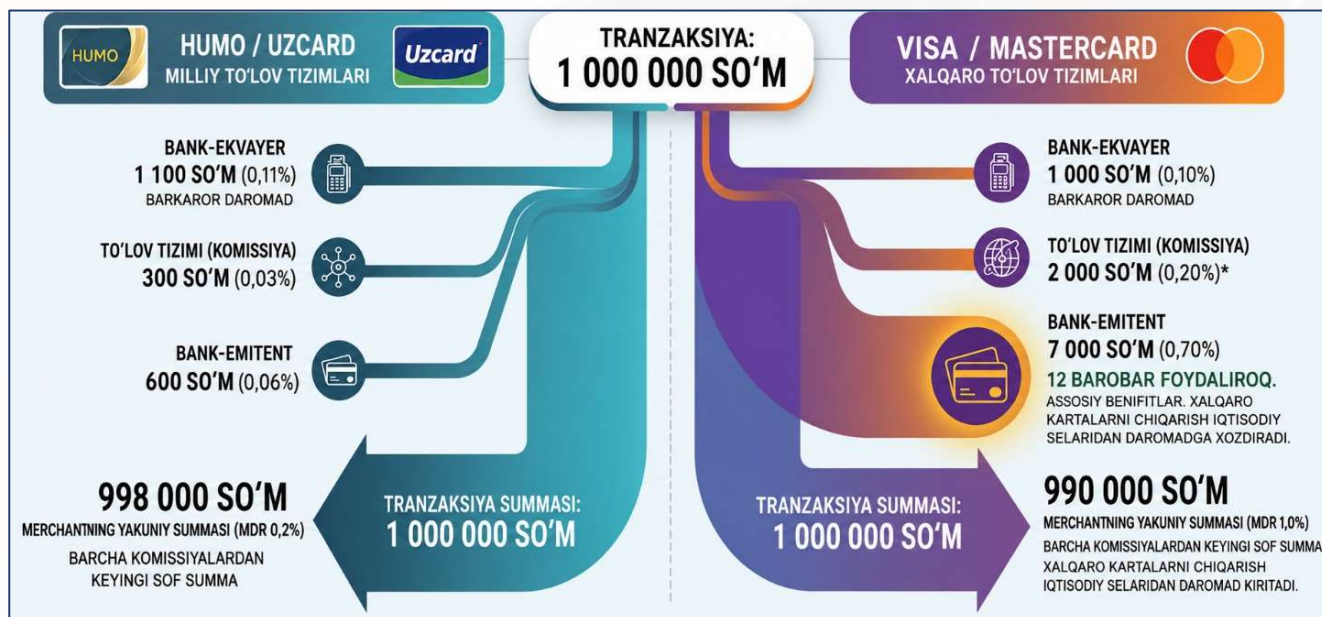
bankomatlari orqali shu bank kartasini naqd pul bilan to'ldirishni komissiyasiz amalga oshirmoqda, boshqa bank kartalari uchun esa 3 foizgacha komissiya undirilmoqda. Shu munosabat bilan jismoniy shaxsning o'ziga tegishli turli bank kartalari o'rtasidagi Me2Me o'tkazmalarni komissiyasiz qilish bugungi kun uchun juda ham muhimdir. Qayd etilishicha, "Buyuk Britaniya, Kanada va Braziliyada bunday o'tkazmalar uchun komissiya olinmaydi, Rossiyada esa oyiga 30 mln. rublgacha komissiyasiz amalga oshiriladi" [8].

Shuningdek, 100 ming so'mdan 500 ming so'mgacha bo'lgan egasi ko'rsatilmagan "moment" kartalarni chiqarishni yo'lga qo'yish ham taklif qilindi.

Bugun O'zbekistonda banklar nega xalqaro to'lov tizimlariga ustuvorlik bermoqda chunki global bozorlarga chiqish va o'z mijozlariga nafaqat mahalliy darajada balki xorijda ham qo'llab-quvvatlash zaruratidan kelib chiqmoqda. Yana bir jihati xalqaro tranzaksiyalardan emitent bankning foydasi Humo yoki Uzcardga qaraganda qariyb 12 barobar yuqori. Ammo bunda tadbirkorlarning xarajati 5 barobargacha oshib ketmoqda.

O'zbekiston bank bozorida so'nggi yillarda banklar tomonidan milliy to'lov tizimlaridan ko'ra xalqaro to'lov kartalari (Visa/Mastercard)ga ko'proq e'tibor qaratilayotgani kuzatilmoqda. Ushbu tendensiyani 1 000 000 so'mlik tranzaksiya misolida tahlil qilish orqali uning iqtisodiy asoslarini yanada aniqlikda tushunish mumkin. Keltirilgan infografik ma'lumotlarga ko'ra, tranzaksiya iqtisodiyoti karta turiga bog'liq ravishda sezilarli darajada farqlanadi.

Xususan, xalqaro to'lov tizimlari orqali amalga oshirilgan operatsiyalarda banklar uchun komissiya daromadlari (interchange fee, processing fee) nisbatan yuqoriroq shakllanadi. Bu esa 1 000 000 so'mlik tranzaksiya misolida bankning daromad bazasi milliy to'lov tizimlariga qaraganda ko'proq bo'lishiga olib keladi.

1-rasm. HUMO va UzCard tizimlari pul o'tkazmalari tuzilmasi¹

Lokal tizimlar (HUMO / UZCARD):

Bunday to'lovlarda merchant (savdogar) uchun komissiya bor-yo'g'i 0,2 foiz (2 000 so'm)ni tashkil etadi. Bu mablag' quyidagicha taqsimlanadi:

- ❖ 0,03 foiz (300 so'm) - to'lov tizimiga;
- ❖ 0,11 foiz (1 100 so'm) - bank-ekvayerga (to'lovni qabul qilgan bankka);
- ❖ 0,06 foiz (600 so'm) - interchendj emitent bankka (karta chiqargan bankka).

Xalqaro tizimlar (Visa / Mastercard):

Bu yerda manzara butunlay boshqacha. Merchant uchun komissiya 1,0 foiz (10 000 so'm)ga yetadi. Taqsimot esa quyidagicha:

- ❖ 0,1 foiz (1 000 so'm) - HUMO / UZCARDga (agar to'lov "ularning" terminali orqali o'tsa);
- ❖ 0,1 foiz (1 000 so'm) - bank-ekvayerga;
- ❖ taxminan 0,1 foiz (1 000 so'm) - Visa / Mastercard to'lov tizimiga;
- ❖ 0,7 foiz (7 000 so'm) - interchendj bank-emitentga.

Bu vaziyat biznes uchun to'lovlarni qabul qilish xarajatlarini keskin oshiradi. Merchant komissiyasi besh barobarga (0,2 foizdan 1,0 foizga) ortadi. Demak, har bir million

so'mlik aylanmadan biznes taxminan 8 000 so'm kam daromad oladi.

Shunday qilib, xalqaro to'lov tizimlari emitentlar uchun ko'p barobar yuqori daromadni ta'minlar ekan, banklar ushbu yo'nalishda faol harakat qilishda davom etadilar. Milliy to'lov tizimlari uchun bu banklar va ularning mijozlari uchun kurashda jiddiy raqobatdosh chaqiruvdir.

Mamalakatimizda eng qadimiy banklardan biri bo'lgan AT "Xalq banki" va Mastercard moliya bozorida yangi texnologik bosqichni boshlamoqda. Osiyo taraqqiyot banki Boshqaruvchilar kengashining 59-yillik yig'ilishi doirasida "Xalq banki" va dunyoning yetakchi to'lov texnologiya kompaniyalaridan biri Mastercard o'rtasida navbatdagi strategik hamkorlik kelishuvi imzolandi. Mazkur kelishuv O'zbekiston moliya bozorida ikki muhim yo'nalish: yangi turdagi bank kartalari va sun'iy intellektga asoslangan kreditlash tizimini rivojlantirishga qaratilgan.

"Xalq Card" yangi avlod flagman mahsuloti ishlab chiqilmoqda. Karta bozordagi mavjud takliflardan o'zining mijozga yo'naltirilgani bilan ajralib turadi. Loyiha doirasida xalqaro tajriba va mahalliy bozor

¹Mavzuga doir ilmiy adabiyotlar hamda rasmiy internet manbalari asosida muallif tomonidan tayyorlandi.

dinamikasi chuqur tahlil qilinib, foydalanuvchilar uchun individual imtiyozlar va qulayliklar tizimi yaratiladi. Maqsad kartani shunchaki to'lov vositasi emas, balki kundalik hayotning ajralmas va foydali qismiga aylantirish.

Xulosa va takliflar.

Sun'iy intellekt (AI) asosidagi kredit skoringi. Kredit olish jarayonini inson omilisiz, tezkor va aniq baholash uchun sun'iy intellekt texnologiyasi joriy etiladi. Ushbu tizim:

1. Kredit so'rovlarini bir necha soniya ichida ko'rib chiqish;
2. Aniq ko'rsatkichlarga asoslangan (data-driven) tahlil orqali risklarni kamaytirish;
3. Moliyaviy xizmatlarni aholining barcha qatlamlari uchun yanada ochiq va shaffof qilish imkonini beradi.

Samarqandda o'tkazilgan OTB Boshqaruvchilar kengashining yig'ilishi doirasida Xalq banki va Mastercard o'rtasida imzolangan strategik kelishuv bank sektoridagi texnologik poyganing yangi fazasini boshlab berdi. Bu hamkorlik shunchaki memorandum emas, balki ikkita muhim yo'nalishda amaliy yechimlar taqdim etishi bilan diqqatga sazovor.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Schoenmaker D., van Laecke C. *Determinants of international banking: evidence from the world's largest banks* // Available at SSRN 965826. – 2007. URL: <https://surl.li/wizamr>
2. Claessens S. et al. *Cross-country experiences and policy implications from the global financial crisis* // *Economic policy*. – 2010. – T. 25. – №. 62. – P. 267-293. URL: <https://surl.li/mguaic>
3. Teeters N. H., Terrell H. S. *The role of banks in the international financial system* // *Fed. Res. Bull.* – 1983. – T. 69. – P. 663. URL: <https://surl.lu/rvaamj>
4. Luo D. et al. *The impact of foreign bank penetration on the domestic banking sector: new evidence from China* // *The European Journal of Finance*. – 2017. – T. 23. – №. 7-9. – P. 752-780. URL: <https://surl.li/hmumvx>
5. Hou W., Kuo J. M., Lee E. *The impact of state ownership on share price informativeness: The case of the Split Share Structure Reform in China* // *The British Accounting Review*. – 2012. – T. 44. – №. 4. – P. 248-261. URL: <https://surl.lu/ajcigc>
6. Zhang J., Malikov E. *Off-balance sheet activities and scope economies in US banking* // *Journal of Banking & Finance*. – 2022. – T. 141. – P. 106534. URL: <https://surl.li/gqkzby>
7. *Jahon banking rasmiy ma'lumotlari* – <https://www.worldbank.org/ext/en/home>
8. <https://www.rbcroyalbank.com/banking-services/international-money-transfer.html>

Mazkur kelishuv Xalq banki xizmatlariga yangi turdagi xalqaro moliya texnologiyalarini integratsiya qilish imkonini beradi. Bu esa mijozlar uchun moliyaviy xizmatlardan foydalanishni soddalashtiradi va jarayonlar tezkorligini ta'minlaydi. Xalq banki va Mastercard endi kredit ajratishda AI dan foydalaniladi.

Birinchi, bozorga chiqarilayotgan "Xalq Card" flagman mahsuloti mijoz tajribasini (UX) individuallashtirishga qaratilgan. Xalqaro tajribaga tayangan holda yaratilayotgan ushbu karta nafaqat to'lov vositasi, balki har bir foydalanuvchining ehtiyojlaridan kelib chiqib moslashuvchan imtiyozlar taqdim etuvchi ekotizim elementi bo'lishi kutilmoqda.

Ikkinchi va eng muhim yo'nalish kredit skoringiga sun'iy intellektning (AI) joriy etilishi. Bu qadam inson omilini kamaytirish orqali kredit so'rovlarini soniyalar ichida ko'rib chiqish va risklarni "data-driven" tahlil asosida minimallashtirish imkonini beradi. Xalqaro texnologiyalarning bunday integratsiyasi bankning texnologik imijini va bozordagi raqobatbardoshligini sezilarli darajada mustahkamlaydi.